

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Татяна Иванова Ичевска,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1. Филология (Българска литература)

докторска програма *Българска литература (Българска литература от Освобождението до края на Първата световна война)*

Автор: Велика Атанасова Гюлемерова

Тема: Блудният син в българската литература (Прозата от Освобождението до 80-те години на XX век)

Научен ръководител: доц. д.ф.н. Иван Тодоров Русков, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

1. Общо описание на представените материали.

Със заповед № Р33-1382 от 10. 04. 2017 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *Блудният син в българската литература (Прозата от Освобождението до 80-те години на XX век)* за придобиване на образователната и научна степен 'доктор' в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Българска литература), докторска програма *Българска литература (Българска литература от Освобождението до края на Първата световна война)*

Автор на дисертационния труд е Велика Атанасова Гюлемерова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра *История на литературата и сравнително литературознание* с научен ръководител доц. д.ф.н. Иван Тодоров Русков от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски”.

Представеният от Велика Гюлемерова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповеди за записване в докторантура, прекъсване на обучението (поради майчинство) и за продължаване на обучението;
- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността с успех Отличен б;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;

Докторантът е приложил 6 броя статии по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта.

Велика Атанасова Гюлемерова е родена в Бургас, където завършва и средното си образование. През 2011 година завършва специалността „Българска филология” в ПУ „Паисий Хилендарски”. През следващата година се дипломира успешно в магистърската програма „Актуална българистика” в същия университет. От 1.03.2013 година е избрана за редовен докторант в катедрата по „История на литературата и сравнително литературознание” при ПУ. В хода на докторантурата Велика Гюлемерова е водила упражнения по Българска литература от Освобождението до края на Първата световна война и активно е участвала в организираните от катедрата и Филологическия факултет научни форуми.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Темата на дисертацията на Велика Гюлемерова е не просто интересна и провокативна, но тя е заявка за търсения в едно поле, което до този момент не е било обект на специално внимание от страна на литературните изследователи.

4. Познаване на проблема.

Текстът на Гюлемерова демонстрира много добро познаване на научната литература върху притчата за Блудния син, както и на критическите изследвания върху избраните за наблюдения автори и творби от българската литература.

5. Методика на изследването.

Предпочетен от докторантката е сравнително-типологичният анализ, който ѝ позволява да проследи как и защо в различни по време на написването си произведения се подлагат на (пре)осмисляне ключови моменти от притчата за Блудния син.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд.

Дисертационният труд е в обем от 236 стр. заедно с библиографията. Състои се от увод, четири глави, всяка от които разделена на по няколко подглави, заключение и библиография. Трудът е композиран около трите основни фигури в притчата – на сина, бащата и дома, като са потърсени техните различни измерения в литературата – социално-битови, национални, метафизични. Още в увода е конкретизирана и основната цел на работата – да се изследват причините, правещи завръщането на блудните деца невъзможно. В първа глава „Специфики на притчата като жанр” е изяснена подробно същността на притчата като жанр, както и отношенията *притча – алегория*, *притча – метафора*. Акцентът е поставен върху структурата на притчата за Блудния син, върху различните ѝ тълкувания (буквално, алегорично, моралистично (тропологично) и анагогично), върху диалога ѝ с други текстове от евангелието на Лука. Коментирани са съществуващите до този момент интерпретации на притчата за Блудния син в българската литература и е изяснена и обоснована избраната в работата стратегия на писане. Втора глава „Образът на сина в българската художествена литература с оглед на притчата за блудния син” разглежда проблема за синовността както в плана на героичното („Немили-недраги”), така и на пълното му снизяване и отричане („Епоха – кърмачка на велики хора”). В същото време текст като „Тютюн” показва как

постепенно в литературата ни е девалвирала идеята за братството, а блудността се е превърнала в същност не само на сгрешилите деца, но и на техните бащи. Трета глава търси различните проекции на фигурата на бащата в нашата литература – биологичен, духовен, метафизичен. Тук, от една страна, са анализирани причините за изгубването на бащиния авторитет в дома, от друга, е проследена драмата на бащите, които в безсилието си да обяснят и подредят заобикалящия ги хаос, търсят опора и спасение в небесния Отец, от трета, е обговорен проблемът за пълното дискредитиране на бащите, неспособни да зададат интегриращ етичен модел на съществуване. В четвърта глава „Библейски и политически аспекти на представата за дома” Гюлемерова очертава различните представи за дома, които изграждат в творбите си автори като Ив. Вазов, З. Стоянов, П. К. Яворов, Г. Стаматов, Ем. Станев и А. Дончев – земен и небесен дом, родината (като) дом, като се фокусира както върху последиците за индивида от изгубването на дома, така и върху философско-теологичните и политически измерения на човешката блудност. В своето единство четирите глави на дисертацията показват как именно в отношението към отечеството по специфичен начин в литературата ни се срещат идеолого-политическото мислене и религиозното светоусещане на човека. В заключението Гюлемерова извежда и основната промяна при осмислянето на притчата за Блудния син в българската литература – по посока на задълбочаване на философските разночетения на темата за изгубеността.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката.

В какво виждам приносите на дисертацията?

Избраната от Велика Гюлемерова оптика – българската проза да бъде прочетена през призмата на притчата за Блудния син – позволява, от една страна, да бъдат видени от друг ъгъл добре познати на критиката и читателите творби – в тях се обговарят неизследвани до този момент семантични равнища, а от друга страна, да се допълнят вече съществуващите в литературнокритическото пространство представи за техните автори.

Работата на Гюлемерова е лесночетивна, независимо от респектиращото количество текстове, с които се работи. Макар формално те да са групирани около три проблемно-тематични ядра – сина, бащата, дома, между тях непрекъснато се прехвърлят мостове, търсят се диалогичните им пресичания, извеждат се общите емоционално-мисловни филтри, през които се осмисля националното и лично битуване на човека в кризисни обществено-политически и исторически моменти.

Сред безспорните сполуки на текста бих посочила добре структурираната теоретична глава на дисертацията. В нея е намерен и удържан балансът между задължителното

привеждане на ключови постановки от авторитетни изследвания върху Библията, върху притчата като жанр и конкретно върху притчата за Блудния син и подлагането им на аналитичен коментар от страна на докторантката.

Като продуктивна, въпреки криещите в себе си рискове, оценявам стратегията на Гюлемерова в отделните глави от работата да срещне творби, писани в различни литературноисторически и обществено-политически периоди, тъй като по този начин може да се види непрекъсващия интерес (независимо от една или друга литературна мода или политическа конюнктура) към проблема за блудността, както и неочакваните взаимовръзки и аналогии, които се пораждат на тази основа между – на пръв поглед – несъвместими като идеология автори и текстове.

Сред достойнствата на работата трябва да споменем задълбочените и аналитични наблюдения на Гюлемерова върху измеренията на не/синовността в „Немили-недраги” и „Епоха – кърмачка на велики хора” на Вазов, върху проблематичността на дара и словото във „Вълкадин говори с Бога” на Йовков, върху пренаписването на притчата за Блудния син с оглед на идеологическия контекст, направено в „Мъртво вълнение” на Ивайло Петров, върху драмата на избора и (не)възможното намиране на дома в романа „Време разделно” на А. Дончев, върху различните аспекти на политическата блудност, зададени от творбите на Захарий Стоянов, Яворов и Георги Стаматов.

В предложените в отделните глави и подглави от работата анализи личат умения не само за разчитане на важни елементи от микро- и макроравнището на художествените текстове, но и за проблематизиране на собствените тези.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд.

По темата на дисертационния труд са приложени 6 публикации. Всички статии са направени въз основата на доклади, които Гюлемерова е представяла на научни конференции у нас и в чужбина. В тях аргументирано и убедително са развити основни постановки от дисертационния труд.

9. Лично участие на докторанта(ката).

В хода на анализите можем да видим ясно заявена собствената гледна точка на докторантката, личат и уменията ѝ, позовавайки се на авторитетни имена в литературната наука, да доразвива техните постановки с оглед на конкретната тема на изследването.

10. Автореферат.

Авторефератът адекватно отразява съдържанието на дисертационния труд и основните резултати, постигнати в него, и е изцяло съобразен със специфичните изисквания на Филологическия факултет.

11. Лични впечатления.

Познавам Велика Гюлемерова още като студентка. Както в магистърската програма, така и през всички години на докторантурата си тя е подхождала отговорно както към пряката си работа, така и към всички научни ангажименти на катедрата. И дипломната ѝ работа, на която бях рецензент, и дисертационният ѝ труд издават много добрата ѝ филологическа подготовка, уменията ѝ да анализира и да формулира свои тези, коректното боравене с използваните критически източници. Формираният през годините терминологичен апарат, с който Гюлемерова борави в дисертацията, е ясен и прецизен.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати.

С оглед на едно бъдещо издаване на дисертационния труд като книга бих си разрешила да направя и някои препоръки.

Въпреки че приемам направения от Гюлемерова прочит на блудността като белег не само на синовете, но и на дъщерите в българската литература, смятам, че е необходимо позадълбочено и убедително още в началото на работата, а не само в заключението, да се аргументира потребността от разширяването на образа, тъй като точно в тази точка се отскача най-драстично от библейската матрица.

В някои от частите е нужно известно прекомпозиране, за да може изследваният в тях проблем да се изведе още в самото им начало.

Бих препоръчала след частта за романите на Вазов – „Под игото” и „Нова земя”, да дойдат последните две част – за Чардафон и „Хайдушки копнения”. По такъв начин ще бъде дописан без прекъсвания подетият сюжет за блудността и будността, който тече в четирите анализирани творби.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Имайки предвид качествата на задълбочения и аналитичен дисертационен труд, убедено препоръчвам на уважаемите членове на научното жури на Велика Атанасова Гюлемерова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1. Филология (Българска литература), докторска програма *Българска литература (Българска литература от Освобождението до края на Първата световна война.*

9. 05. 2017 г.

Рецензент:

(Доц. д-р Татяна Ичевска)

Пловдив